

Išeivių iš Žemaitijos sūnus Anthony J. Granosky (Antanas Granauskas)

Virgilijus LUKOŠIUS

JAV karinių oro pajėgų karys

1941 m. gruodžio 31 d. (!) 23 metų amžiaus išeivių iš Žemaitijos sūnų Anthony J. Granosky (Antaną / Tonį Granauską) pašaukė į Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) kariuomenę. Jis pateko į Kanzaso Livenvorto forto (*Ft Leavenworth*) kareivines. Ten jis gavo JAV kariams skirtos ženklavimo serijos numerį – 17020639. Tarnaudamas armijoje Anthony tapo JAV Oro korpuso (*Air corps*) aviacijos kariūnu.

Prieš patekdamas į armiją Anthony du metus mokėsi koledže ir, būdamas civiliu, šiek tiek dirbo radijo operatoriumi. Draugai jį vadindavo Toniū, o vėliau jis pats save – Antanu (toks buvo ir jo tėvo vardas).

Antrasis pasaulinis karas ne tik pražudė daugybę žmonių, bet ir sulaužė šimtų milijonų žmonių gyvenimą. JAV, įsijungusios į karą, padėjo pakęsti jo eigą. Čia itin svarbų vaidmenį atliko JAV Karinės oro pajėgos.

Air corps 1942 m. buvo pavadintos United States Air Force, t. y. Jungtinių valstijų karinėmis oro pajėgomis. Jos karo metais buvo didžiulė jėga. Šiose pajėgose tarnavo 2,4 mln. vyrų ir moterų, iš jų 1,25 mln. karių – 1 600 užsienio oro uostuose. Jos turėjo beveik 80 tūkstančių lėktuvų, tarp jų ir 22 tūkstančius įvairių bombonešių. Koordinuojant amerikiečiams sąjungininkų lėktuvai intensyviai bombardavo Vokietijos karinius ir civilinius objektus.

Karo laikotarpiu Anthony skraidė amerikiečių Karinių oro pajėgų sunkiuoju Boingo bombonešiu (tikėtina, kad tada populiariausiu B-17 arba B-24 ar kitoku orlaiviu). Jis buvo navigatorius, pagal mūsų terminiją – šturmanas, atsakingas už navigaciją. Į jo pareigas įėjo kelionės planavimas, patarimų, kaip pasiekti kelionės tikslą, teikimas lėktuvo vadui, informavimas apie meteorologinę situaciją ir kt. Jis yra sakęs: „per žiūronus turėdavau stebėti žemę ir nustatyti objektus, kuriuos reikia bombarduoti“.



Anthony J. Granosky (Antanas (Tonis) Granauskas)

Skraidė ir virš Lietuvos

Anthony, prisimindamas karo laikotarpį, yra pasakojęs, kad jo lėktuvas „*skrisdavo bombarduoti Vokietijos*“. Įsiminė jo žodžiai: „*Motinai aš pasakiau, kad skridau virš Lietuvos, virš jos tėviškės laukų*“.

Per Antrąjį pasaulinį karą buvo subombarduota daugiau kaip 130 Vokietijos miestų, būta daugybės antskrydžių. Taip buvo daroma atsakant į vokiečių bombardavimus ir siekiant palaužti Hitlerio armijos pasipriešinimą. Bombardavimai būdavo itin žiaurūs. Pirmiausiai aviacija numesdavo fugasines bombas, kurios nuplėsdavo namų stogus ir išmušdavo langus bei duris. Tada per antrąją bombonešių bangą mėtydavo padegamąsias bei fosforines bombas, o per trečiąją bangą – vėl fuginės bei skeveldrinės bombos su laikrodžio mechanizmais.

Tokių antskrydžių metu buvo subombarduoti ir Rytų Prūsijos miestai Kionigsbergas (mūsųškai Karaliaučius, o dabar Kaliningradas) bei Tilžė prie Nemuno (vokiškai *Tilsit*, dabar Sovetskas). Sąjungininkų aviacija 1944 m. rugpjūčio 27–30 dienomis, per du naktinius antskrydžius numetusi šimtus tonų bombų, sunaikino beveik pusę (41 %)

Kionigsbergo pastatų. Galutinai miestą sunaikino Raudonoji Armija 1945 m. balandžio mėnesį (sovietai Boingo bombonešių buvo gavę iš amerikiečių). Tilžė patyrė 14 naktinių oro antskrydžių. 1944 m. liepos 26–27 dienomis čia buvo sunaikinta 25 tūkstančiai pastatų. Antano tėvų gimtosios vietos buvo netoli šių miestų.

Kaip Vakarų fronto bazėse buvusiems lėktuvams pavykdavo atskristi per visą Vokietiją iki Rytų Prūsijos – apie 1 500 km? Žinoma, kad buvo skrendama ir per tuo metu neutralią Švediją. Dienraštyje „Svenska Dagbladet“ 1944 m. rašoma, kad apie tūkstantis lėktuvų praskrido virš Pietų Švedijos pirmyn ir atgal, nors tam ir prieštaravo priešlėktuvinės gynybos tarnybos. Britai Antrojo pasaulinio karo metais vykusius antskrydžius į Kionigsbergą iki šiol laiko išskirtinėmis operacijomis. Prisimenama, kad bombonešiams atsikridus dažnai būdavo žemi, tankūs debesys, lėktuvų eskadrai kartais net po 20 minučių reikėjo deginti brangų kurą, kol vedantysis lėktuvas rasdavo prošvaistę debesys. Be abejo, iš antskrydžių grįždavo ne visi lėktuvai.

Nuo aviacijos kariūno iki pulkininko leitenanto

Jaunystėje kariūnas Anthony nebuvo „dievo avinėlis“ – jis, kaip ir daugelis kitų jo kovos draugų, turėjo „nuodėmių“. Jo pavardė yra paminėta keliuose karinę teisę analizuojančiuose straipsniuose. Pavyzdžiui, viename jų rašoma, kad Anthony „1943 m. su savo eskadrilės tarnybos vyrais gerė svaigiuosius gėrimus ir viešai leido kitam vyrui nešioti savo skiriamuosius ženklus (V. L. – gal uniformą?)“.

Na o tokį pasakojimą apie jo kovos draugų sumanymą prisimena jo pusseserės sūnus Kęstutis Lukošius: „Antanui bešvenčiant su savo 4 bendražygiais karo pabaigą, žinodami, kad Tonis kilęs iš lietuvių, jie sugalvojo, kad reikia nuskristi į jo tėvų žemę. Visi nuėję pas savo vadą, gavo jo sutikimą, šis sutiko duoti degalų, pasiūlė pasirūpinti žemėlapiiais, maršrutu ir nurodė, kad reikia gauti ten jau buvusios naujosios valdžios leidimą. Deja, nors Šaltojo karo dar nebuvo, bet rusai tokio leidimo nedavė...“

Po karo Anthony liko tarnauti JAV kariuomenėje. Į atsargą išėjo tik 1978 m., jau turėdamas pulkininko leitenanto (*lieutenant colonel*) laipsnį. Taigi, iš viso jis kariuomenėje ištarnavo 37-erius metus. Vėliau dirbo komunalinio ūkio valdyboje,



Anthony J. Granosky ir jo motinos sesuo Karolina Tytuvėnuose prieš jos mirtį – tais pčiais 1984 metais

kaip pats yra sakęs, jo profesija buvo elektrinės inžinierius. Turima duomenų, kad jis 1984 m. išlaikė inžinieriaus egzaminus. Sulaukęs jau brandaus amžiaus, savo jaunystės pomėgio – radijo sporto – nebuvo pamiršęs.

Jį labai traukė protėvių kraštas – Lietuva, tad, esant galimybei, jis čia dažnai atvykdavo. Palaikė glaudžius ryšius, kaip jis pats yra sakęs „su bombos grupės draugais“, su kuriais jį siejo bendri prisiminimai ir patirti nuotykių. Per karo pabaigos metinių minėjimus ne kartą lankėsi Didžiojoje Britanijoje, Prancūzijoje ir Olandijoje esančiose aviacijos bazėse, kuriose tarnavo Antrojo pasaulinio karo metais.

Šeima

Anthony J. Granosky (Antanas Granauskas) gimė 1918 m. JAV Kanzas Sityje (angl. *Kansas City*) gyvenusių išeivių iš Žemaitijos Antano Granausko (1884–1965) ir Onos Drukteintės (1889–1990) šeimoje. Jo tėvas Antanas Granauskas buvo kilęs iš Lyduvėnų krašto (Raseinių r.) – gimė tarp Tytuvėnų miškų buvusio Macaičių kaimo valstiečių šeimoje, kurioje augo 7 vaikai. Į JAV atvyko XX a. pradžioje. Jo pavardė Kanzase buvo „suamerikoninta“ ir tapo Granosky (tokią čia daugiausiai turėjo žydų tautybės žmonės). Kartu su juo į JAV atvyko dar ir du jo broliai bei sesuo. Čikagoje brolis Dominykas mirė jaunas, dar nesukūręs savo šeimos, sesuo Elžbieta ištekėjo už lietuvio Jono Poškaus,

(Nukelta į 34 p.)



Granauskų šeima. Stovi (š kairės) Benediktas, Antanas, Stasė. Sėdi jų motina Ona. Kanzas Sitis

o brolio Kasparo pėdsakai nežinia kur pradingo...

Anthony tėvas Antanas Granauskas vykti laimės ieškoti į Ameriką nutarė po to, kai jo tėvas Adomas Granauskas žiemą buvo rastas nužudytas savo rogėse miške, o jo žmona (Antano motina) Ona Armoškaitė-Granauskienė liko našlė su 7 vaikais.

Anthony mama O. Drukteinytė-Granauskienė (1889–1990) gimė Šarkuose, netoli Šilalės, 11 vaikų šeimoje. Jos tėvai Simonas Drukteinis ir Paulina Šimkevičiūtė buvo smulkieji bajorai. Jie savo žemės neturėjo, tad kaip pusininkai ją nuomodavo iš kitų. Jie buvo tautiškai nusiteikę lietuvybės puoselėtojai. Už savo vaikų mokymą iš lietuviškų elementorių caro valdininkai jiems abiem buvo skyrę baudų ir kuriam tai laikui uždarę į kalėjimą-daboklę.

Kai Simonas susirgo vėžiu ir 1909 m. mirė (amžinam poilsiui atgulė Šilalėje), Paulina su keliais mažesniais vaikais persikėlė gyventi į netoli Pašiaušės (Kelmės r.) buvusį Meižių kaimą, kur



Anthony J. Granosky (viduryje) su savo pusseserėmis ir pusbroliu Gurių soduose prie Vilniaus per pirmąją savo viešnagę Lietuvoje. 1984 m.

gyveno jos sesuo Konstancija (ji čia buvo įsikūrusi po to, kai Raseiniuose nušovė jai simpatizavusį Rubinavo dvarininką E. Povstanskį, pas kurį ji tarnavo ekonomė). Vėliau Konstancijai teko ištekti toli nuo savo gimtųjų vietų už Danieliaus Radavičiaus. Kai šis neilgai trukus mirė, ji iškėjo už kito bajoro – Zigmanto Tolučio.

Ona Drukteinytė kartu su broliais Leonu ir Antanu bei seserimi Sofija įsigiję bilietus į laivą, iš Šilalės pėsti apie 80 kilometrų buvo nuėję atsisveikinti su motina bei kitais broliais ir seserimis.

Žemaičiai Antanas Granauskas ir Ona Drukteinytė susipažino JAV ir pamilo vienas kitą. Jų vestuvės įvyko Kanzase 1916 m. kovo mėnesį (santuokos įrašė pažymėta, kad sutuoktinis yra Antone Grnowski). Ona ir Antanas susilaukė dviejų sūnų – Anthony John (Antano Jono 1918–2004) ir Benedict Felix (Benedikto Felikso 1927–2004) – bei dukros Stellos (Stasės, 1922–2019).

Anthony brolis Benedict Felix (jis vadintas Benny) buvo jaunesnis. Jis taip pat yra įtrauktas į Antrojo pasaulinio karo veteranų sąrašus, nors į kariuomenę buvo pašauktas tik 1946 m. gegužės 24 dieną. Prieš armiją jis metus laiko mokėsi koledže, dirbo skardininku, metalo apdirbėju o metus laiko ištarnavęs armijoje keletą metų gyveno Kalifornijoje, vėliau grįžo į Kanzasą, kur apie 20 metų dirbo bankininkystės srityje, o vėliau 10 metų – mokesčių tarnyboje IRS (Vidaus pajamų tarnyba).

Broliai mirė vienas po kito Kanzas Sityje: Benedict Felix – 2004 m. spalio 18 d., o Anthony – tais pačiais metais po mėnesio, t. y. lapkričio 28 d. (sekmadienį), eidamas 87-uosius savo gyvenimo metus.

Anthony su airio ir indėnės šeimoje gimusia savo gyvenimo drauge La Verne (tariama *Lavern*) palikuonių neturėjo. Kai La Verne mirė, iš gyvų jų namuose liko tik šuniukas Rusty...

Anthony, sulaukęs savo gyvenimo rudens, buvo aktyvus šv. Juozapo / šv. Benedikto katalikų bažnyčios narys.

Urnos su Anthony, Benedict Felix ir jų sesers Stellos palaikais yra palaidotos Kanzas Sičio Kalvarijos kalno (*Mount Calvary*) kapinėse. Šalia namų, kuriuose iki savo mirties gyveno jų tėvai, jau prieš 40 metų iki jų mirties buvo įsikūrę juodaodžiai ir meksikiečiai, o dabar čia ir toliau esančiame visai kitame kvartale, jo 7-ojoje Pietinėje gatvėje buvusiam Anthony name gyvena ispanakalbiai.

Anthony pusbroliai Drukteiniai

Atvykus jauniems Drukteiniams į Ameriką, Leonas su Ona pateko į Kanzasą, o Antanas su Sofija – į Čikagą. Čikagoje Antanas bei Sofija ir toliau turėjo Druktenių pavardę, o tie, kurie atsидūrė Kanzasė, įgavo Druten pavardę (kai kuriuose dokumentuose jų pavardė yra nurodoma ir kaip Drutten ar Drunktor); tokia pavardė dažniausiai aptinkama pas flamandus ar olandus. Dabar Kanzasė ir kitose JAV vietose gyvena daug iš Lietuvos kilusių Drukteininių (*Druten*) palikuonių.

Leonas Drukteinis (1884–1945) arba amerikietiskai Louis Drutten Kanzasė susituokė su iš Lietuvos į JAV atvykusia Julijona Slavinskaite (*Nelle Slevenski*). Jie susilaukė 6 vaikų: 2 mergaičių ir 4 berniukų. Beje, Leonas yra dalyvavęs Pirmajame pasauliniame kare (jis į JAV kariuomenę buvo pašauktas 1917 m.). Visi Leono Drukteinio sūnūs (Anthony pusbroliai) yra dalyvavę Antrajame pasauliniame kare. Jaunesnieji Bernardas ir Paulius, gimę jau tėvui grįžus iš kariuomenės, tarnavo jūrų pėstininkų korpuse, vyresnis Viktoras – techninėje armijos dalyje, o vyriausias Kazimieras yra įtrauktas į Antrojo pasaulinio karo veteranų sąrašus. Visi broliai Drukteiniai (Druten'ai) taip pat yra palaidoti Kanzasė.

Kanzas Sitis ir lietuvių bendruomenė

Kanzas Sitis – miestas Vidurio Vakarų pririose prie Kanzaso ir Misūrio upių santakos. Didesnioji šio miesto dalis priklauso Misūrio, o likusioji – Kanzaso valstijai. XIX a. pabaigoje čia prie upės ir geležinkelio buvo įkurtos didžiulės skerdyklos (savo dydžiu jos nusileido tik toms, kurios veikė Čikagoje). Tai paskatino ekonomikos vystymąsi mieste, o tuo pačiu ir imigraciją.

1895 m. Kanzas Sityje gyveno tik 45 lietuviai. Jie tada nebuvo tokie organizuoti kaip savo parapiją turėję lenkai. Lietuviai katalikai bažnyčioje meldavosi kartu su lenkais, kroatais ir slovakais. Einant metams lietuvių mieste įsikūrė daugiau – XX a. pr. čia jau gyveno apie 50 lietuvių šeimų. Didžioji jų dalis spietėsi viename kvartale. 1905 m. jų įkurtai nedidelei Šv. Kazimiero draugijai 1912 m. pavyko iš baptistų nupirkti nenaudojamą nedidelę bažnytelę ir ją suremontuoti. Taip atsirado Kanzas Sičio lietuvių Šv. Kazimiero bažnyčia. 1913 m. lapkričio mėnesį joje jau buvo aukojamos pirmosios šv. Mišios. Bažnyčia buvo, o lietuvių kunigų dažnai trūko.



Anthony J. Granosky namas Kanzas Sičio 7-ojoje Pietinėje gatvėje

XX a. pirmaisiais dešimtmečiais minėtame miesto kvartale gyvenę lietuviai nebuvo turtingi, tačiau jie sutelkė jėgas ir prie Šv. Kazimiero bažnyčios po kurio laiko pastatė priestatą, skirtą lietuviškai parapijinei mokyklai, o 1921 m. padėjo kertinį akmenį planuojamai pastatyti naujai bažnyčiai ir pradėjo rinkti lėšas jos statybai.

1947 m. Šv. Kazimiero parapijai priklausė 150 parapijiečių (67 šeimos), tačiau vyskupas nepritarė etniniu pagrindu veikiančioms bažnyčioms ir lietuvių bei slovakų parapijas sujungė. Po to lietuvių bažnyčia buvo uždaryta, nugriauta ir nuo to laiko toje vietoje iki šiol tebėra tuščias sklypas.

Gal dėl to, kad tuo metu Kanzas Sityje nebuvo lietuvių bažnyčios ar tautinių organizacijų, po Antrojo pasaulinio karo čia neatvyko lietuvių pabėgėlių, tik 1980 m. birželio mėnesį 40 jau anglakalbių lietuvių palikuonių, neturėdami kitur jų veiklai reikalingų patalpų, Kanzas Sityje įkūrė Amerikos Lietuvių (LOA – *Lithuanians of America*) klubą, kuris leido dvimėnesinį laikraštį „Varpas“.

Vienas pagrindinių lietuviško judėjimo Kanzas Sityje atsikūrimo organizatorių kartu su pusbroliais Žemaičiais (*Zemites*), o taip pat pirmasis šio klubo prezidentas buvo šio straipsnio herojus – Anthony Granosky (Antanas Granauskas). 1980 m. rugsėjo mėnesį miesto merui paskelbus „Lietuvių dieną“, į miesto parką susirinko pusė tūkstančio žmonių, o kitamet lietuviškame renginyje, kuriame dalyvavo ir kaimyninio Omahos miesto meno kolektyvai, buvo 4 500 dalyvių. Netrukus Kanzas Sityje pradėjo veikti šokių kolektyvas „Aidas“, dalyvaudavęs JAV organizuojamose lietuviškose šventėse.

(Nukelta į 36 p.)



Anthony Granosky automobilio numeris Kanzase buvo atpažįstamas visų vietinių lietuvių palikuonių



1992 m. Kryžių kalne pastatytas šeimos atminimo kryžius, o apačioje – tik jo lentelė po 30 metų (lentelę nufotografavo K. Lukošius 2022 m. lapkričio mėnesį)

Kanzas Sičio lietuvių bendruomenei pavyko su-sigražinti nugriautos Šv. Kazimiero bažnyčios varpą, kuris buvo perduotas kitai bažnyčiai. Varpas, ant kurio šono yra išlietus jam pinigus aukojusių lietuvių pavardės, buvo perkeltas į Vajandoto apygardos mu-ziejų ir čia eksponuojamas prie įėjimo. Ant jo šono yra ir vieno iš bažnyčios įkūrėjų – Antano Granoskio (Granausko), t. y. Anthony Granosky tėvo pavardė.

1988 m. daugiataučiam Kanzas Sičio miesto Strauberi Hil (*Strawberry Hill* – liet. *Braškių kal-vos*) rajone, buvusiam kroačių vienuolių vadovau-jamos našlaičių prieglaudos pastate, buvo įkurtas Etninių kultūrų muziejus. Vienoje iš vienuolių celių yra „Lietuvių kambarys“, prie kurio įrengimo tauto-dailės ir meno kūriniams, Lietuvos simboliais daug prisidėjo ir Anthony, kurio dėka net iki šiol mu-ziejuje vyksta tokie lietuvių klubo renginiai, kaip Ne-priklausomybės dienos bei Kūčių minėjimai.

Anthony (Antanas, Tonis)

J. Granosky (Granauskas) ir Lietuva

Anthony Granosky Tonio arba Antano vardu buvo žinomas tarp Kanzas bei daugelio kitų JAV gyvenusių lietuvių. Jo automobilio numeris buvo „ANTANAS“. Tarnaudamas armijoje jis neturėjo galimybių kalbėti lietuviškai, tačiau išėjęs į atsargą su lietuviais bendraudavo lietuvių kalba, gilino savo lietuvių kalbos žinias. Jis gerai kalbėjo lietuviškai, neblogai lietuvių kalba ir rašė. Jo žodyne buvo daug dar vaikystėje iš tėvų išmoktų senoviškų žemaitiškų žodžių. Jis prenumeruodavo ir remdavo lietuvių ir anglų kalbomis leidžiamą žurnalą „Lithuanian days – Lietuvių dienos“, užsienio lietuvių laikraštį „Draugas“. Nemažai aukų skirdavo ir kitiems reika-lams. Likus keliems mėnesiams iki mirties jis pabai-gė parengti visų lietuvių šeimų, gyvenusių Kanzase, jo apylinkėse ir įkūrusių Šv. Kazimiero bažnyčią, iš-samų sąrašą, kuris dabar eksponuojamas minėtame Etninių kultūrų muziejaus „Lietuvių kambaryje“.

Anthony labai traukė protėvių kraštas, tad jis pa-lyginti gana dažnai čia atvykdavo. Sovietiniais laikais iš KGB prižiūrimo užsienio turistų „Gintaro“ viešbu-čio, veikusio Vilniuje prie geležinkelio stoties, kartais jis mėgdavo bent porą stotelių pavažiuoti troleibusu. Tai jam būdavo nuotykis, nes Kanzas Sityje trolei-busų nebūdavo. Svečiuodamasis Lietuvoje savo tėvų gimtąsias vietas Žemaitijoje (Lyduvėnus, Šilalę ir kt.) aplankydavo to neviešindamas – pusiau slapta.

Nuotraukos iš autoriaus asmeninio albumo